

ПСИХИЈАТРИЈСКА СЛУЖБА У САВРЕМЕНОЈ АРМИЈИ

Улога и место психијатера у савременој армији бива из дана у дан све значајнија и одређенија. Проблеми психијатријске службе у армији су толико велики и сложени да у оквиру војне медицине, војна психијатрија стоји сасвим близу оних најпотребнијих грана, као што су хирургија и интерна медицина. Међутим, није претерано ако се каже да је психијатријска служба доста касно заузела оно место које јој са правом припада.

Стварањем модерних армија, са све већим и већим израстањем војних ефектива, техничким усавршавањем, те посебним међусобним односима унутар модерне армије, нужно се намеће потреба што ефикасније селекције људства, како би се максимално задовољио принцип „да се прави човек постави на право место“. Конкретније, у модерној армији стално се истиче потреба за психолошким одабирањем људства, како би сваки човек издржао до краја на одређеним дужностима и задацима. Међутим, и после најсолиднијег психолошког одабирања, потребне су стална социјално-психолошка брига и остале превентивне мере да би се код људства одржавала психичка равнотежа у највећој могућој мери.

У оквиру психолошког одабирања и сталне социјално-психолошке бригае, психијатријска служба има посебно најделикатније обавезе. Но, и поред ових задатака, психијатријска служба има и друге крупне и свакодневне задатке које мора да решава било сама било са другим службама.

Иако је одувек било психијатриских проблема у свакој армији, зачудо, било је потребно да прође много времена да би се признало и одредило право место психијатријској служби. Позната је чињеница да је тек пред крај Другог светског рата правилно сагледан значај психијатријске службе у војсци. Раније неоправдано занемаривање психијатријске службе произилазило је из тадашњих схватања у психијатрији уопште и из потпуног помањкања разумевања за ментално-хигијенске проблеме.

Довољно је да се осврнемо само на неке статистичке податке па ћемо моћи сасвим јасно да сагледамо величину задатака које мора да решава психијатријска служба у армији.

У Првом светском рату, када је било доста психијатријских случајева на разним фронтovima, није било ниједне армије која је

имала добро организовану психијатријску службу. Тада је само међу британским војницима било око 80.000 случајева ратних неуротичара (Noyes). Америчка армија, која је прилично касно ушла у Први светски рат, имала је око 43.000 ратних неуротичара за релативно кратко време (Hiester).

Међутим, у Другом светском рату статистички подаци су још драстичнији. Према Lingbeek-у, од 14.000.000 регрутованих у америчкој армији, укупно је било онеспособљених 4.250.000, од којих 1.500.000, тј. 35% из психијатријских разлога! У канадској војсци, у Енглеској, било је 30% онеспособљено због психијатријских разлога.

Огромна искуства из Другог светског рата и рата у Кореји озбиљно су указала на то да се не може више рачунати са дотадашњим ставом у психијатрији, који се углавном ограничавао на клиничко лечење психичких поремећаја, већ се морају усмерити главне снаге у правцу профилактичних мера.

Уколико је једна армија била више захваћена проблемима психијатријске казуистике, она је неминовно морала раније да приступи решавању и организовању психијатријске службе. Иако је ово био један од крупних разлога, било би претерано ако би се сматрало да је то и једини разлог. Нема сумње да су од значаја и схватања која владају у савременој психијатрији. Другим речима, важно је усвајање принципа психолошких утицаја на човекову психу.

Из горњих података, који се односе на ратне услове, не треба закључити да се тежина задатака психијатријске службе јавља само у рату. Напротив, и у свакодневним, мирнодопским условима постоје крупни задаци, које психијатријска служба мора да решава. Психичка оптерећења и психичке трауме искрсавају свакодневно, у различитој мери од случаја до случаја, зависно од индивидуалних склоности сваког појединца.

Када је било речи о искуствима из последњих ратова, нарочито о искуствима из Другог светског рата, циљ нам је био да укажемо на чињеницу да су кроз ова искуства искристалисани бројни моменти као етиолошки фактор обољења у подручју психијатрије у рату.

У модерном ратовању страх је свакако један од најважнијих етиолошких момената за психичко исцрпљивање и појаву психолошких реакција и обољења. Уз све то, данас се сви слажу да је страх заразан. Отуда није нимало случајно што се у концепцијама о модерном ратовању итекако води рачуна о разноврсним изворима страха.

Важност сагледавања извора страха и сталног вођења рачуна о њему налазимо у анализи код једног од најбољих теоретичара у војној психијатрији САД (Glas), који без устручавања говори о ефикасној тактици коју је примењивала Кинеска армија за време рата у Кореји. Наиме, овај теоретичар истиче добар ефекат постигнут путем изазивања страха међу америчким војницима употребом различитих звучних средстава.

Сва ова питања, нарочито питање страха, панике, у ратним условима захтевају посебно психолошко-психијатријско разматрање,

зато није потребно да се нешто више на овом месту каже о томе. Међутим, истицањем ових момената, који веома интензивно могу да захвате људство у војсци, без обзира на индивидуалне разлике у приуротворљености појединих личности за бржа и интензивнија реакција, циљ нам је да и кроз ово подвучемо огромну улогу психијатријске службе у војсци у ратним условима.

Да би могла макар и приближно да обухвати све своје задатке са којима се среће како у миру тако и у рату, свака психијатријска служба мора да буде заснована на темељима савремених концепција у психијатрији. Отуда није нимало случајно што у модерним армијама све више превлађују тзв. динамичка схватања у психијатрији.

Просто речено, ради се о томе да код психопатолошких стања треба што је више могуће тражити разјашњења за неадекватна реактирања кроз принцип психолошке мотивације. Наиме, кроз ова схватања стално се води рачуна о томе како су душевне снаге сваког појединца искоришћене у психолошком функционисању личности. У понашању се траже како свесни тако и несвесни мотиви, јер је понашање подједнако условљено како од свесних тако и од несвесних процеса који делују повезано. Човек се посматра кроз тзв. психосоматски монизам, при чему су тело и психа еквивалентни и недељиви изрази живота, а то значи да је човек недељива психосоматска јединица. У једном случају понашања преовлађују психички симптоми а у другом соматски. Укратко речено, основна је у модерној динамичкој психијатрији интерпретација кроз узрок — последица. Овакво становиште је најцелисходније и од пресудног је ментално-хигијенског значаја.

Ако би иначе у савременим условима владао другачији став у војној психијатрији, на пример, класичан став строгог херидитета и конституционализма, при чему би психопатолошка стања била резултат наследности и конституције, онда би се врло мало могло постићи у односу на превенцију. Тада бисмо се једноставно вртели по кругу скептицизма одакле не бисмо могли да сагледамо излазе и решења за свакодневне психијатријске проблеме у војсци.

Упоредо са развојем армије у свим њеним доменима и аспектима и војна психијатрија иде укорак са тим развојем, заузимајући оне позиције са којих може да сагледа проблеме и на којим позицијама може да нађе најбоља решења. У вези са тиме, у психијатрији се оформљује војно-психијатријска доктрина помоћу које се остварују организација и терапеутски принципи.

Оно што је мање или више заједничко у свакој војно-психијатријској доктрини јесте принцип да се што више тежи томе да се психијатријски поремећаји у ратним условима збрињавају по могућности „на месту“ и што више напред „ка борбеној линији“. Раније, па чак и у Другом светском рату, било је сасвим супротног гледања на овај веома важан принцип о збрињавању психијатријских случајева. Тако, на пример, изузетно, у неким је армијама доминирао став по коме су психијатријски поремећаји збрињавани „што више позади“, даље од борбене линије. Данас је готово у потпуности сагледана

штетност овакве праксе, јер се зна да се, на пример, код свих оних ратних неуротичара, уколико су се они више збрињавали у позадини, утолико дуже трајало и теже се постизавало њихово излечење. Ради се на име о томе да се неуротичар још више фиксирао у његовој болести уколико је збрињаван дубље у позадини.

Да би се најочигледније могао сагледати значај принципа о збрињавању психијатријских случајева у рату, навешћемо само пример ратних неуротичара у америчкој армији. За време Првог светског рата, када су се Американци придржавали принципа „лечити неуротичаре што дубље позади“, принципа од кога су се касније одрекли, успели су да врате у строј само 5% ратних неуротичара. Међутим, касније, пред крај Другог светског рата, они су успевали да врате у строј и преко 75%, држећи се новог става, дијаметрално супротног од оног у Првом светском рату, става „да се ратни неуротичари збрињавају што више напред, ка борбеној линији“.

Основну и покретачку снагу психијатријске службе у савременој армији чини тзв. психијатријски тим. Овај тим сачињавају на пример у америчкој армији психијатер, психолог и социјални радник. Тим има помоћне органе и службе, из чијег јединства резултира целосходна психијатријска служба. Целокупним радом тима руководи психијатер. Главна карактеристика тима јесте његова изванредна оперативност и мобилност. Ова мобилност тима доћи ће до нарочитог изражаја у евентуалним ратним условима, када ће се морати остваривати основни принцип војно-психијатријске доктрине „лечити на месту“, и то што је могуће више, и избегавати болничку атмосферу код ратних неуротичара.

Није потребно да се на овом месту упуштамо у посебно разматрање улоге сваког од чланова тима. Међутим, треба истаћи чињеницу да сам психијатер, маколико био вешт у свом послу, није у могућности да потпуно замени социјалног радника и психолога у тиму, другим речима, тим не сме бити окрњен у било којој мери. Као што је познато, сваки члан тима посебно мора стећи високе и у приличној мери различите квалификације.

Поред овог тима, који је језгро савремене психијатријске службе, морају да постоје и помоћне службе, чије је функционисање нужно. Овде се, пре свега, мисли на добро организовану радну терапију, која се мора редовно да спроводи, где год постоје услови за њу. Радном терапијом руководи лице које се за то оспособило. При томе је основно правило да болесник „бира“ посао, тј. не сме да се инсистира на томе да се болеснику даје било какав други посао који би га још више дражио. Ако је радна терапија правилно спровођена, онда ће се постићи враћање болесника реалном свету из кога је он по природи своје болести био истргнут.

Управо због искустава из последњих ратова, као и из свакодневне, мирнодопске учестаности појединих категорија болесника, долази се до непобитног закључка да су неурозе најчешће, укључујући ту и тзв. психосоматске поремећаје. Како због тога, тако и због

других болесника, данас је психотерапија од посебног значаја у савременој психијатријској служби.

Раније се психотерапији није придавао већи значај, а било је штавише укорењено схватање о томе да је она безвредна терапеутска процедура. Ради тога је једно дуже време била скоро потпуно занемарена. Међутим, данас се настоји да се што више психијатра оспособи за спровођење психотерапије. Потребно је истаћи да је психотерапија врло деликатна терапеутска процедура, те отуда, овладати, чак и делимично, психотерапеутском техником није нимало лак посао.

Када је реч о сталним потребама за психотерапијом, треба мислити на то да ће она бити вероватно далеко потребнија у будућности. И данас се психотерапија на неки начин све више „тражи“ од самих пацијената. Међутим, потреба за психотерапијом осетила би се у пуној мери у евентуалном будућем рату, с обзиром на учестаност ратних неуроза, иако се данас нико не усуђује да са сигурношћу предвиди какви ће се облици неуроза најчешће јављати у евентуалном рату. Нема никакве сумње у то да би евентуалан рат итекако захватио и потресао човекову психу. О томе већ и данас постоје бројне тврдње од стране ауторитативних личности у војно-психијатријској литератури. Ту је од особитог значаја чињеница да се у наоружањима модерних армија стално води рачуна о елементу психолошког ефекта, односно стално се улажу напори у изналажењу извора страха или панике код непријатеља.

Да би психијатријска служба могла да обухвати и на најцелисходнији начин решава све проблеме који свакодневно искрсавају, потребно је да буде опремљена бројним кадром. Сам психијатријски кадар моћи ће правилно да обави своје дужности ако буде обучен из војне психијатрије која је заснована на савременим, напредним, принципима. На бази оваквих принципа понићи ће таква организација психијатријске службе у којој ће се, пре свега, водити рачуна о томе да се психијатријска помоћ што више приближи јединицама, при чему треба да буде примарна превенција.

Само добро организована психијатријска служба моћи ће да решава комплексне психијатријске задатке у армији. Све је ово важно због тога што и психијатријској служби претстоји главни задатак у миру да сачува људство, а у рату да што већи број онеспособљених правилно збрине и врати у строј.